

ВИХОВАННЯ
КУЛЬТУРИ СОРТУВАННЯ СМІТТЯ
ТА ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

Організаційно-методичне забезпечення

За загальною редакцією Н. М. Шаповал

УДК 373.2(072)

В41

Рецензенти:

Н. В. Омеляненко – голова ВГО “Асоціація працівників дошкільної освіти”;
О. М. Кулик – перший заступник начальника управління освіти Херсонської міської ради;

Н. М. Шаповал – методист методичного кабінету при управлінні освіти Херсонської міської ради, голова відокремленого осередку ВГО “Асоціація працівників дошкільної освіти” у Херсонській області.

Укладач:

О. О. Дрюк – вихователь-методист Херсонського ясел-садка № 73 Херсонської міської ради.

В41 Виховання культури сортування сміття та поведження з відходами : організаційно-методичне забезпечення / за заг. ред. Н. М. Шаповал. — Тернопіль : Мандрівець, 2020. — 144 с.
ISBN 978-966-944-173-7

У методичному посібникові розкрито особливості формування в дітей дошкільного віку уявлень про навколишній світ, уміння екологічно виважено взаємодіяти з довкіллям, вирішувати проблемні завдання.

Матеріали посібника допоможуть розвинути дослідницькі навички у дітей, формувати позитивне ставлення до довкілля, виховувати культуру сортування сміття та поведження з відходами, а також прагнення зберегти природу для прийдешніх поколінь.

Для педагогів, вихователів різних типів закладів дошкільної освіти, студентів педагогічних вишів, батьків та всіх, хто цікавиться питанням сортування сміття і поведження з відходами.

УДК 373.2(072)

У посібнику використані
віршовані екологічні казки, загадки і сценарії
Світлани Богдан, виховательки Херсонського ясел-садка № 73.

Кольорові рисунки до дидактичних ігор в електронному форматі для роздрукування можна безкоштовно завантажити тут:

Усі права застережено
All rights reserved
ISBN 978-966-944-173-7

© Н. Шаповал, 2020
© ТОВ “Мандрівець”, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СОРТУВАННЯ СМІТТЯ ТА ПОВОДЖЕННЯ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	9
Чинне законодавство щодо поводження з побутовими відходами	12
ОСВІТНІ ЗАВДАННЯ ТА ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ЗА ОСВІТНЬОЮ ЛІНІЄЮ “ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ” (за Базовим компонентом дошкільної освіти)	15
ПРО ЩО НАМ РОЗПОВІСТЬ КОЛІР КОНТЕЙНЕРА	16
ЕКОЛОГІЧНІ ПРОЄКТИ	19
Соціально-екологічний проєкт “Виховання в усіх учасників освітнього процесу культури сортування сміття та поводження з відходами”	20
Мініпроєкт “Цей загадковий папір”	23
Мініпроєкт “Цей загадковий світ батарейки”	25
ФОРМИ РОБОТИ З ДОРΟΣЛИМИ	28
Екологічний квест “Сміття – хвороба планети”	28
Екологічний квест “Побутові відходи приносять доходи”	39
Екологічний тренінг “За життя без сміття”	42
Семінар “Відходи можуть приносити доходи”	45
Екологічна вікторина “Що я знаю про сміття”	51
КОНСУЛЬТАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ	55
15 листопада – Всесвітній день вторинної переробки	55
Сортування сміття – це гарно й корисно	57
Користь від сортування сміття	63
Під гнітом сміття: як правильно сортувати і куди здавати відходи	65
Як залучити дітей до сортування сміття?	75
Друге життя використаного паперу	77
“Потойбічне” життя батареек	79

Як навчитися сортувати сміття вдома	81
Як позбутися сміття	82
Корисний вихід для відходів	84
Про що розповідають екологічні знаки на упаковках товарів	84
ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОРАДНИК ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ	92
Порадник “Екологічний відпочинок у лісі”	92
П’ятірка важливих правил екопікніка	95
Десятка новорічних екопорад	96
Двадцять фактів про пластик, які допоможуть замислитися про доцільність застосування цього матеріалу	98
Десять фактів про скло, які можуть вас здивувати	99
Вісімнадцять відходів, які не можна викидати у смітник	101
Цікаві факти про сміття та вторинну переробку	103
Банк сміття	106
АНКЕТИ ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ	108
Анкета “Визначення обізнаності щодо шкідливості твердих побутових відходів та способів їх утилізації”	108
Анкета “Батарейка в нашому домі”	109
Анкета “Пластик у нашому житті”	110
Тест “Що я можу виконувати?”	111
Тест “Чи безпечні мої побутові звички для природи?”	112
Тест “Чи екологічно доцільне моє ставлення до природи?”	113
Екологічна шпаргалка “Сміття сортуємо – планету рятуємо”	114
ДИДАКТИЧНІ ІГРИ	116
Сортуємо сміття	116
Сміття рахували – цеглинки викладали	116
Можна – не можна у природі	116
Природничі цікавинки з екологічної торбинки	117
Розумні валізи, з якими завжди цікаво	119
ЕКОЛОГІЧНІ КАЗКИ, ЗАГАДКИ, СЦЕНАРІЇ	120
Екологічний сценарій “Червона книга Херсонської області”	120

Загадки	131
Цікава розмова	132
Екологічна казка “Лісові друзі”	132
Екологічна казка “Казка про сміття”	133
Екологічна казка “Батарейка”	134
ЕКОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	136
Терміни розкладання сміття	137
ЕКОЛОГІЧНИЙ ГЛОСАРІЙ	139
ДЖЕРЕЛА	141

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СОРТУВАННЯ СМІТТЯ ТА ПОВОДЖЕННЯ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Упродовж багатьох років найбільш гострою екологічною проблемою усієї країни є проблема сортування, складування та утилізації сміття. Що не рік, то сміттєзвалища розростаються. Сміття майже не розкладається і чинить негативний вплив на довкілля. Як бачимо, проблема сміття і відходів різних видів є доволі серйозною проблемою сучасності.

З 01.01.2018 року, згідно із Законом України “Про відходи”, наша країна зобов’язалася сортувати сміття за видами матеріалів, а також розділяти його на придатне для повторного використання, для захоронення та небезпечне.

За ст. 5 Закону України “Про відходи”, “основними принципами державної політики у сфері поводження з відходами є пріоритетний захист навколишнього природного середовища та здоров’я людини від негативного впливу відходів, забезпечення ощадливого використання матеріально сировинних та енергетичних ресурсів, науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства”.

Стаття 15 Закону України “Про відходи” зобов’язує громадян виконувати обов’язки щодо запобігання забрудненню довкілля відходами. Законодавство України щодо поводження з відходами постійно вдосконалюється. У цьому беруть участь не лише державні установи, а й громадські організації.

Проблема смітників стоїть перед людством, мабуть, відтоді, як сміття з’явилося на планеті, і що далі, то вона стає серйознішою. У кожному людському помешканні накопичується величезна кількість непотрібних матеріалів та виробів, починаючи від старих газет і журналів, порожніх консервних бляшанок, пляшок, харчових відходів, обгортки та упаковок і закінчуючи битим посудом, зношеним одягом та поламаною побутовою чи комп’ютерною технікою.

Викидаючи сміття, люди порушують один з основних екологічних законів – колообіг речовин у природі. Адже вилучаючи з природи чимало речовин, людина змінює їх до невпізнання та повертає у природу у вигляді сміття, яке не розкладається на вихідні речовини природним шляхом. Щороку в Україні накопичується приблизно 10 млн тонн сміття, близько 160 тис. гектарів землі зайнято під смітники. Замість того, щоб приносити прибуток, мільйони тонн відходів отруюють ґрунт, воду, повітря.

Звісно, деякі люди не надають великого значення проблемі сміття, оскільки не розуміють, якої шкоди, крім неприємного запаху, воно може завдати. На жаль, ніхто не підраховує, яких збитків ми щодня завдаємо природі, купуючи, продукуючи, створюючи і викидаючи. Насправді ж, ситуація критична. До складу відходів можуть входити отруйні легкі речовини, хімічні сполуки, важкі метали, які разом з опадами можуть потрапляти у водойми через ґрунтові води. Ми точно не дізнаємося, скільки тварин у лісі отруїлися нашим сміттям, скільки птахів задихнулося в поліетиленових пакетах, але ми вже сьогодні можемо відмовитися хоча б від пакетів, повітряних кульок та мільйонів одноразових трубочок, щоб захистити природу від сміття.

Однак смітники зберігають у собі чимало корисного й коштовного. Проблема лише в тому, як корисне відокремити від некорисного. Якщо не навчитися цього робити, сміття стане джерелом значних екологічних, соціальних й економічних проблем.

Зміст Базового компонента дошкільної освіти передбачає формування доступних для дитини уявлень про природу планети Земля, розвиток емоційно-ціннісного та відповідального ставлення до природного довкілля. Ціннісне ставлення дитини до природи виявляється у її природодоцільній поведінці: виваженому ставленні до рослин і тварин; готовності включатись у практичну діяльність, що пов'язана з природою; дотриманні правил природокористування.

Екологічне виховання є складником усебічного й гармонійного розвитку особистості, тому необхідно виховувати в дітей почуття особистої відповідальності за все живе на планеті. Саме діти найбільш сприйнятливі для засвоєння нової інформації, яку вони перенесуть у своє життя і в життя своєї родини, адже саме вони мають стати носіями екологічної культури.

Найсприятливіший період для роз'яснення завдань екологічного виховання – це дитинство. Маленька дитина пізнає світ із відкритою душею й серцем. Яким буде її ставлення до цього світу, чи навчиться вона бути господарем, який любить і розуміє природу, – залежить від виховання в сім'ї і дитячому садку. Усе, чого дитина навчиться у дитячому садку, які вміння й навички опанує – буде доброю справою для подальшого життя.

Природничо-екологічна компетенція Базового компонента дошкільної освіти визначає, що перед вступом до школи дитина має оволодіти природничо-екологічною компетенцією, а саме:

- *бути обізнаною* з природним середовищем планети Земля та Всесвітом як цілісним організмом, у якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, Сонце, Місяць;
- *усвідомлювати* їх значення для діяльності людини, для себе сприй-

мати природу як цінність, виокремлювати позитивний і негативний впливи людської діяльності на стан природи;

- *довільно регулювати* власну поведінку в природі, усвідомлювати себе частиною великого світу природи;
- *знати* про залежність власного здоров'я, настрою, активності від стану природи, її розмаїття та краси;
- *виявляти* інтерес, бажання та посильні зусилля щодо природоохоронних дій;
- *знати* про необхідність дотримання людиною правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля, ощадливого використання природних багатств, води, електро- і теплоенергії в побуті;
- *докладати домірних зусиль* для збереження, догляду та захисту природного довкілля;
- *свідомо ставитися* до проблеми засміченості довкілля; вміти розрізняти ЕКОсміття і побутове сміття, сортувати за матеріалами, з яких його виготовлено.

Наша країна стикнулася з глобальною проблемою засмічення вулиць і переповнення нелегальних полігонів та сміттєзвалищ, замість того, щоб розумно змусити “сміття” працювати на благо країни. Хоч як прикро констатувати, але сміття скрізь, навіть там, де природа незаймана і невіддільна негативному впливові людини: на лісових галявинах, у далечі полів, на дні океану тощо. Усім нам важливо усвідомити, наскільки “сміттєвий вал” небезпечний для міста і довкілля.

Який же вихід із цієї ситуації для України? Розв'язати проблему відходів можна завдяки впровадженню відповідального поводження з відходами. Адже з огляду на те, як людство ставиться до сміття, видно, наскільки суспільство цивілізоване. Кожен громадянин має розуміти свою відповідальність за наслідки свого рішення, адже насправді не сортувати сміття значно легше. Через відсутність сортування цінних ресурсів, які б могли стати чудовою вторинною сировиною для компаній, що займаються переробкою, звалища продовжуватимуть збільшуватися та накопичувати гори сміття, яке погано розкладається. Всі маємо усвідомити, що лише ми відповідальні за свої дії та вчинки у ставленні до екології не лише в час, коли живемо, а й за майбутнє. І це стосується не лише того, як сортувати сміття. Європейська практика полягає в тому, щоб від моделі “захоронення мінімум відходів” перейти до моделі “утворення мінімум відходів”, тобто продукувати менше відходів і грамотно їх утилізувати.

За кілька десятиліть сміття перетворилося на глобальну проблему людства. В океанах утворюються цілі острови з пластику та іншого сміття. Розвинені країни вже давно взяли за розв'язання цієї проблеми, почали переробляти свої відходи, у багатьох країнах це прибутковий бізнес.

Тож усім нам необхідно навчитися жити в гармонії з природою, не тільки споглядати її красу і користуватися її благами, а й дбати про її цілісність і непорушність, відчувати її потреби. Людина – це частинка великої матері-природи, яку не можна засмічувати, а треба жити з нею у злагоді.

Чинне законодавство щодо поводження з побутовими відходами

Закони України

1. “Про відходи” № 187/98-ВР від 05.03.1998 р. [7].
2. “Про охорону навколишнього природного середовища” № 1268-XII від 26.01.1991 р. [8].
3. “Про житлово-комунальні послуги” № 2189-VIII від 09.11.2017 р. [9].
4. “Про благоустрій населених пунктів” № 2807-IV від 06.09.2005 р. [10].
5. “Про ліцензування видів господарської діяльності” № 222-VIII від 02.03.2015 р. [11].
6. “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” № 4004-XII від 24.02.1994 р. [12].
7. “Про співробітництво територіальних громад” № 1508-VII від 24.07.2014 р. [13].
8. “Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку” № 2866-III від 29.11.2001 р. [14].
9. “Про державне регулювання в сфері комунальних послуг” № 2479-VI від 09.07.2010 р. [15].

Постанови КМУ

1. “Питання надання послуг з вивезення побутових відходів” № 1173 від 16.11.2011 р. [16].

2. “Про затвердження Правил надання послуг з вивезення побутових відходів” № 1070 від 10.12.2008 р. [17].
3. “Про затвердження Порядку проведення конкурсу з надання житлово-комунальних послуг” № 631 від 21.07.2005 р. [18].
4. “Порядок формування тарифів на послуги з вивезення побутових відходів” № 1010 від 26.07.2006 р. [19].
5. “Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері благоустрою населених пунктів, галузі поховання і сфері вивезення побутових відходів та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)” № 97 від 13.02.2019 р. [20].

Накази Мінрегіону

1. “Про затвердження Порядку розроблення, погодження та затвердження схем санітарного очищення населених пунктів” № 57 від 23.03.2017 р. [21].
2. “Про затвердження Правил експлуатації об’єктів поводження з побутовими відходами” № 196 від 04.05.2012 р. [22].
3. “Про затвердження Правил експлуатації полігонів побутових відходів” № 435 від 01.12.2010 р. [23].
4. “Про затвердження Рекомендацій з удосконалення експлуатації діючих полігонів та звалищ твердих побутових відходів” № 5 від 10.01.2006 р. [24].
5. “Про затвердження Порядку доведення до споживачів інформації про перелік житлово-комунальних послуг, структуру цін/тарифів, зміну цін/тарифів з обґрунтуванням її необхідності та про врахування відповідної позиції територіальних громад” № 130 від 05.06.2048 р. [25].
6. “Про затвердження Методичних рекомендацій з визначення морфологічного складу твердих побутових відходів” № 39 від 16.02.2010 р. [26].

Методики та методичні рекомендації

1. Методика роздільного збирання побутових відходів № 133 від 01.08.02011 р. [27].

2. Методичні рекомендації щодо збирання відходів електричного та електронного обладнання, що є у складі побутових відходів № 15 від 22.01.2013 р. [28].
3. Методичні рекомендації щодо безпечного поводження з компонентами (складовими) небезпечних відходів у складі побутових відходів № 423 від 30.08.2013 р. [29].
4. “Про затвердження методичних рекомендацій із формування громадської думки щодо екологічнобезпечного поводження з побутовими відходами” № 38 від 16.02.2010 р. [30].
5. “Про затвердження Методики впровадження двоетапного перевезення твердих побутових відходів” № 396 від 30.11.2006 р. [31].
6. “Про затвердження Рекомендацій щодо підготовки місцевих програм поводження з твердими побутовими відходами” № 2 від 10.01.2006 р. [32].
7. “Про затвердження Примірного положення про підприємство у сфері поводження з твердими побутовими відходами” № 311 від 21.10.2008 р. [33].

СОУ ЖКГ

1. “Технологія перероблення органічної речовини, що є у складі побутових відходів” № 78 від 30.03.2010 р. [34].
2. “Побутові відходи. Технологія перероблення відходів пластмас, паперу та картону, що є у складі твердих побутових відходів” № 485 від 31.12.2010 р. [35].
3. “Технологія перероблення відходів скла, що є у складі твердих побутових відходів” № 486 від 31.12.2010 р. [36].
4. “Побутові відходи. Біогаз полігонів побутових відходів, що використовується у когенераційних установках” № 484 від 31.12.2010 р. [37].

Інші нормативно-правові документи

1. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року № 820-р від 08.11.2017 р. [38].
2. Національний план управління відходами до 2030 року № 117-р від 20.02.2019 р. [39].
3. Методичні рекомендації та порядок розроблення регіональних планів управління відходами № 142 від 12.04.2019 р. [40].